

استاد ESTAD

ESKİ TÜRK EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

[Journal Of Old Turkish Literature Researches]

E-ISSN: 2651-3013

DOI Number: 10.58659/estad.1527392

Cilt: 7 Sayı: 3 Eylül 2024

ss. 1199-1222

**Makalenin Geliş
Tarihi**

02/08/2024

**Makalenin
Kabul Tarihi**

10/09/2024

Yayın Tarihi

30/09/2024

NÂBÎ'NİN MEVLÂNÂ, HÂFIZ, CÂMÎ, SÂ'İB-İ TEBRİZÎ, NAZİRÎ VE MEYLÎ'NİN GAZELLERİNE YAZDIĞI TAHMİSLERİ¹

Şebnem Şerife ŞAHİNKAYA²

“Tahmis şi'ere câme vü destâr giydirir
Pâyına lîk keşf yapar müstezâd iden”
Nâbî

ÖZET

Nâbî (ö. 1712), on yedinci yüzyılın önde gelen isimlerinden ve hikemî tarzın büyük öncülerindedir. Manzum ve mensur pek çok eserin sahibi olan Nâbî, aynı konuları ve aynı mazmunları işleyen pek çok şairin arasında seçkin bir yere sahiptir. Yazdığı eserlerde dile olan hakimiyeti, üslubu, duygudan çok düşüncüyü önceleyen tarzı Nâbî'ye özel bir değer katmaktadır. Eserlerinde çoğunlukla yaşadığı dönemin olaylarını, sıkıntı ve zorluklarını dile getirmiş fakat bunları yaparken ümitsizlik ve isyandan ziyade kanaatkâr görünmüştür.

Nâbî, Farsça Divançesinde Molla Câmi (ö.1492), Mevlânâ (ö.1273), Hâfiz (ö.1390), Sultan Selim (ö.1520), Sâib-i Tebrizî (ö.1676), Feyzî-i Hindî (ö.1595), Kelim (ö. 1651), Nazirî (ö.1612), Şifâiyî (ö. ?), Örfî (ö.1591), Meylî (ö.1577), Şevket (ö. ?), Garibî (ö. ?) ve

¹ Bu çalışmada, tarafımda hazırlanan “Nâbî'nin Farsça Divançesi (İnceleme-Türkçeye Çeviri-Tenkitletli Metin)” adlı yüksek lisans tezinden yararlanılmıştır.

² Dr. Öğr. Üyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Eski Türk Edebiyatı ABD., serifeordek@nevsehir.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-7909-3398

Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi [ESTAD]

Cilt: 7 Sayı: 3 Eylül 2024 ss. 1199-1222

Tâlib (ö.1626) gibi Farsça yazan ünlü şairlerin gazellerine 20 tahmis yazmıştır. Şair, Farsça tahmislerinde, nazire oluşturduğu şairlerin şiirlerinin konusundan hareket ederek konuyu kendi zevki doğrultusunda detaylandırıp geliştirmeye çalışmıştır. Bunu yaparken özellikle zemin şiirleri kaleme alan şairlere derin sevgisini her fırsatta dile getirerek sanatsal başarılarını takdir etmiştir. Ancak kendi şiir kabiliyetinin de onlardan aşağı kalmayacağını kimi zaman açık açık söylemiş kimi zaman da yazdığı tahmisler üzerinden bunu göstermeye çalışmıştır.

Bu çalışmada, Nâbî'nin Mevlânâ, Hâfız, Câmî, Sâ'ib-i Tebrîzî, Nazîrî ve Meylî'nin gazellerine yazdığı Farsça tahmisleri üzerine genel bir değerlendirme yapılmıştır. Sadece bu şairlere yazılan tahmislerin seçilmiş olmasının en önemli sebebi, Nâbî'nin Farsça şiirlerinde özellikle bu kişileri kendisine örnek alması ve çoğunlukla kendisini bu kişilerle kıyaslamaya çalışmasından kaynaklanmaktadır. Çalışmada, nazire tanımı ve geleneğinden kısaca söz edildikten sonra klasik Türk şiirinde tahmis kavramı üzerinde durulmuştur. Ardından Farsça tahmislerin transkripsiyonlu metinlerine ve dipnotlarda Türkçe tercümelerine yer verilmiştir. İlâveten Nâbî'nin söz konusu Farsça tahmislerini kaleme alırken kullandığı zemin şiirler üzerinden tahmislerini oluşturma biçimi değerlendirilmiştir. Böylece Nâbî'nin, Farsça tahmislerindeki üslubunun ve zemin metinlere yaklaşımının, gazelleri yorumlayış tarzının aydınlatılması amaçlanmaktadır. Çalışmanın ekler bölümünde ise Farsça tahmislerin Süleymaniye Kütüphanesi, Lala İsmail bölümü 488 numarada kayıtlı nüshadan alınan yazma metinlerine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: 17. Yüzyıl, Nâbî, Farsça Divançe, Tahmis, Gazel

NÂBÎ'S TAHMIS TO THE GHAZALS OF MAWLÂNÂ, HÂFİZ, JÂMÎ, SÂ'IB-I TEBRÎZÎ, NAZÎRÎ AND MEYLÎ

ABSTRACT

Nâbî (d. 1712) was a prominent figure of the seventeenth century and a great pioneer of the wisdom style. The author of many works in verse and prose, Nâbî occupies a distinguished place among many poets who deal with the same themes and metaphors. Nâbî's mastery of language, his style, and his preference for thought over emotion give him a special value. In his works, he mostly expressed the events, problems and difficulties of the time in which he lived, but in doing so, he seemed to be content rather than desperate and rebellious.

In his Persian Divanza, Nâbî mentions Molla Jâmî (d. 1492), Mevlânâ (d. 1273), Hâfız (d. 1390), Sultan Selim (d. 1520), Sâib-i Tebrîzî (d. 1676), Feyzî-i Hindî (d. 1595), Kelîm (d. 1651), Nazîrî (d. 1612). He wrote 20 tahmis to the ghazals of famous Persian poets such as Şifâyî (d. ?), Örfî (d. 1591), Meylî (d. 1577), Şevket (d. ?), Garibî (d. ?) and Tâlib (d. 1626).

In his Persian tahmis, the poet tried to elaborate and develop the themes of the poems of the poets for whom he composed naziri according to his own taste. At every opportunity, he expressed his deep love for the poets who wrote the basic poems and

appreciated their artistic achievements. However, he sometimes explicitly stated that his own poetic talent was not inferior to theirs and sometimes tried to show this through the tahmis he wrote.

In this study, a general evaluation of Nâbî's Persian tahmis on the ghazals of Mawlânâ, Hâfız, Jâmî, Sâ'ib-i Tabrîzî, Nazîrî, and Meylî has been made. The most important reason for the selection of tahmis written only for these poets is that Nâbî takes these poets as examples in his Persian poems and often tries to compare himself with them. In the study, after briefly mentioning the definition and tradition of nazire, the concept of tahmis in classical Turkish poetry is emphasized. Then, the footnotes provide the transcribed texts of the Persian tahmis and their Turkish translations. In addition, Nâbî's way of composing his Persian tahmis through the basic poems he used while writing these Persian tahmis is evaluated through comparison. Thus, the aim is to shed light on Nâbî's style in his Persian tahmis, his approach to the basic texts, and his interpretation of the ghazals. The appendices of the study include the manuscript texts of the Persian tahmis taken from the copy registered in the Süleymaniye Library, Lala İsmail section, number 488.

Keywords: 17th Century, Nâbî, Persian Divançe, Persian Poetry, Tahmis, Ghazal

GİRİŞ

Nazire söyleme geleneği, klasik Türk edebiyatına Fars edebiyatından girmiştir. Nazire ifadesinin karşılığı olarak Fars edebiyatında çoğunlukla “*istikbâl, tettebbu, cevâb, tazmîn*” gibi terimler kullanılmış olup istikbâl bazen istiâne, bazen tazmîn ile aynı kabul edilmiştir. Kimileri ise istiâneyi bir beyitten daha fazla olan tazmîn diye nitelendirmiştir. İstikbal karşılığında kimi zaman *derc* de kullanılmıştır (Köksal, 2006: 256-258).

Nazire, klasik Türk edebiyatında bir şairin manzum eserine başka bir şair tarafından aynı kafiye ve vezinde yazılan şiir olarak tanımlanmaktadır (Köksal, 2006: 256-258). Nazire tanımının yer aldığı sözlüklerde tanımlar birbirinden farklı olmakla birlikte genel olarak, kafiye veya redif birliği, vezin birliği ve söyleyiş benzerliği hususları üzerinde durulmaktadır (Köksal, 2006: 256-258, Dilçin, 2005: 269).

Tarihi gelişim açısından bakıldığında zaman klasik Türk edebiyatının temellerinin atıldığı 13. yüzyıl ve bu edebiyatın şekillenmeye başladığı 14 ve 15. yüzyıllarda nazire geleneğinin yaygınlaşmaya başladığı görülmektedir. Şairlerin söz söylemedeki yaratıcılığı ve yeteneklerini ispat etme konusundaki ısrarları onları kendilerinden önceki bir şairin ele aldığı konuyu yeniden yazmaya sevk etmiştir (Çiçekler, 2006: 458). Nazire yazımı, edebiyatta şairlerin kendilerini yetiştirmesi, her yönüyle kendilerini geliştirmeleri ve özgün eserler ortaya koymaları için önemli bir itici güç olmuştur (Yavuz, 2013: 360).

Mustafa İsen nazirecilikle ilgili olarak şunları söylemiştir: “Kuşkusuz bu geleneğin bu ölçüde yaygın olmasının temelinde bizzat divan şiirinin konuca fazla değişkenlik göstermeyen özellikleri yatar. Şairler, şiire konu bakımından yenilikler getiremeyince aynı konuyu daha güzel işleyebilmenin yolunu aramışlar, bunun sonucu olarak da bir kuyumcu titizliğiyle işlenmiş, her kelimesi üzerinde ayrı ayrı durulmuş, manaca dolgun, fazlalıklardan arınmış şiirler ortaya çıkmıştır” (İsen 1997: 326). Harun Tolasa'nın bu konudaki görüşü ise şöyledir: “Nazire geleneği, tanzir edenin yetişme yolunu ve modelini ortaya koyduğu için büyük önem taşır.” (Tolasa, 1983: 269-272). Cemal Kurnaz'ın deyişiyle nazire geleneğinin, varlığını hemen her dönemde yaygın ve etkin bir şekilde sürdürmesi şairlerin usta-çırak ilişkisi içerisinde kendilerini yetiştirip geliştirdikleri bir çeşit okul olmasından da kaynaklanmaktadır (Kurnaz, 2007: 18, Irkılata, 2007: 14-15).

Nazirecilik, kimi zaman taklitle eş değer görülmüş olsa da şairlerin aslında mükemmel şiire ulaşma ve kendi yeteneğini, kabiliyetini ortaya koyma amacıyla nazireler yazdıkları göz ardı edilmemelidir. Her anlamda mükemmel şiire ulaşma arzusunun ve amacının doğal bir sonucu olarak bazı nazirelerin gerek söyleyiş gerekse mânâ bakımından zemin şiiri geçtikleri görülmektedir. Bu durum sonraları nazire yazacak olan şairlerin, zemin şiiri bir tarafa bırakarak model şiirlere nazire yazmalarına neden olmuştur (Irkılata, 2007: 14-15).

Nazire, yalnızca kaside ve gazel nazım şekillerinde olmayıp mesnevi, musammat ve müstezat gibi nazım şekilleriyle de yazılmıştır. Özellikle müselles, terbi, tahmis, taştir, tesdis, tesbi, tesmin, tetsi ve ta'sir gibi nazım şekilleri varlıklarını büyük oranda nazire yazımına borçludur (Köksal, 2006: 256-258).

Tahmis, “beşleme” anlamına gelmektedir. Bir gazelin her beytinin önüne aynı vezin ve kafiyede üçer mısra eklemek suretiyle oluşturulan bir nazım şeklidir (Kurnaz & Çeltik, 2010: 200). Genellikle gazeller ve kasideler tahmis edildiği için tahmislerin kafiye düzeni aaa (aa), bbb (ba), ccc (ca) şeklindedir (Cengiz, 1986: 348, Gökalp, 2011: 243). Zemin şiir üzerine ilave edilen mısraların anlam, ses, vezin ve kafiye bakımından mümkün olduğu kadar kaynaşması gerekir.

Nazirenin ve tahmisin bu tanımları aslında klasik Türk şiirinin metinlerarası dünyasını da gözler önüne sermektedir. Metinlerarasılık terimi en basit haliyle iki ya da daha çok metin arasındaki alışveriş olarak tanımlanabilir (Aktulum, 2014: 16). Bu doğrultuda tahmis, söz konusu metinlerarası etkileşimin “yeniden-yazma” ve “palimpsest” kavramlarını çağrıştırmaktadır. Metinlerarası

bağlamda “yeniden-yazmak” bir yazarın kendine ya da başka yazarlara ait metinleri ya da bu metinlerden bazı kesitleri odak noktası yaparak, ele aldığı metni düzeltmek, derinleştirmek, açıklamak gibi amaçlarla metnin yeni bir versiyonunu oluşturma işlemini ifade etmektedir (Aktulum, 2011: 149).

Tahmis, kısaca zemin metnin üzerine yeni bir metin inşa etmektir. Bu doğrultuda yeni oluşturulan metinde zemin metindeki bir dizi öge yinelenip zemindeki izlekler, kişiler ve imgeler yeni metne aktarılmaktadır. Bu da bütünüyle metinlerarası bağlamda bir “yeniden-yazma” eylemidir.

Nâbî'nin Mevlânâ, Câmî, Hâfız, Sâib-i Tebrizî, Nazîrî ve Meylî'nin Gazellerine Yazdığı Farsça Tahmisleri

Klasik Türk edebiyatında nazire geleneği mükemmel bir sanat anlayışı ve üstün bir sanat seviyesi doğurmuştur. XVII. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış olan Nâbî'nin de Farsça Divânçesi'nde bu geleneğin izleri fazlaca görülmektedir. Bir divânçe oluşturabilecek kadar Farsçayı iyi bilen Nâbî'nin, Farsça Divânçesi'nde gazel, tahmis ve tarih nazım şekillerinden oluşan 54 manzume bulunmaktadır. Tahmisleri, toplamda 540 beyittir (Şahinkaya, 2022).

Şiirlerinde sade dil taraftarı olduğunu belirten şair, her zaman bu sözünde durmamış ve kimi zaman ağır ve sanatlı bir dil kullanmayı tercih etmiştir. Farsça manzumelerinde sık sık ağır ve uzun terkipler kullandığı görülmektedir.

Nâbî'nin, Farsça Divânçesi'nde Molla Câmî, Mevlânâ, Hâfız, Sultan Selim, Sâib-i Tebrizî, Feyzî-i Hindî, Nazîrî, Örfî, Kelîm, Şevket, Şifâyî, Meylî, Garibî ve Tâlib gibi ünlü şairlerin Farsça gazellerine nazire olarak yazılmış tahmisin yer alması bize şairin Fars edebiyatına ve Farsça yazan şairlerin şiirlerine farklı bir ilgi duyduğunu göstermektedir (Ördek, 2012: 30). Söz konusu bu şairler sadece İran edebiyatında değil, Türk edebiyatında da kendilerinden fazlaca söz ettirmişler. Oysa şair, Farsça Divânçesi'nde önemle bahsettiği ve hikemî tarzının oluşmasına öncülük eden Sâ'ib-i Tebrizî'ye ve diğer Farsça yazan şairlere Türkçe Divânı'nda yer vermemiştir. Bu durum oldukça ilgi çekicidir.

Şairin yaşadığı dönem göz önüne alındığı zaman toplum ve sosyal hayattaki sıkıntılar Nâbî'nin İran sahasına yönelmesine neden olmuştur. Sâ'ib-i Tebrizî'yi çoğunlukla kendisine örnek almasına rağmen hiçbir zaman Sâ'ib taklitçisi olmamış, sadece onun hikemî fikirlerini ve düşüncelerini dile getirme tarzını beğenmiştir. Kimi zaman da kendisini Sâ'ib-i Tebrizî ile denk görmüştür. Bunu aşağıdaki beytinden de rahatlıkla anlayabiliriz;

*“Guher-şinās-ı suhen dāned īn gāzel-i Nābī
Ki nīst pest u bülender zī-şī‘r-i Şā‘ib nīst”* (Ördek, 2012: 119)

Nâbî, tahmislerinde zemin şiirlerin konusundan hareket ederek içeriği ve söyleyiş tarzını kendi zevki doğrultusunda geliştirmeye çalışmıştır. Şairin tahmislerini oluştururken genellikle zemin şiirdeki tek sayılı beyitleri tercih etmiş olması ya da sadece zemin şiirin ilk beytini doğrudan alıntılıyarak diğer dört bendi kendisinin oluşturması tahmislerini oluştururken kendine özgü bir yöntem izlediğini de ortaya koymaktadır. Ayrıca zemin metinde somut ifadelerle aktarılan anlamı soyutlaştırıp, soyut ifadelerle anlatılan anlamı ise somutlaştırması tahmislerinde kendi kaleminin gücünü göstermeye ve farkını ortaya koymaya çalıştığını göstermektedir. Elbette Nâbî'nin Farsçayı çok iyi düzeyde bilmesi de önemli üstatlar karşısında kendi yeteneğini ve kabiliyetini ortaya koymasında önemli bir etken olmuştur.

Aşağıda Hâfız'ın gazelinde alıntılanan beyitler ve Nâbî'nin bu gazele yazdığı tahmis yer almaktadır. Nâbî, Hâfız'a övgülerde bulunduğu ve onların edep gülistanından umut goncasını kopardım dediği tahmisini oluştururken, zemin şiirin birinci, üçüncü, beşinci, yedinci ve sekizinci beyitlerinin üzerine üçer mısra eklemiştir. Nâbî'yi özgün kılan tahmis yazdığı beyitlerin yanı sıra, zemin metinde yer alan fakat tahmisinde alıntı hâlinde bulunmayan beyitleri kullanma biçimidir. Nâbî'nin tahmisinde doğrudan alıntılanmayan metinler ya eklenen üç mısra içerisinde farklı sözcükler ile yeniden yazılmış ya da metnin geneline anlam detaylandırılarak yayılmıştır. Bu beyitler tahmis ya da başka bir deyişle yeni oluşturulan metindeki farklı katmanları oluşturmaktadır. Bire bir demek doğru olmamakla birlikte tasfiyeli genişleterek ve anlamı değiştirmeden arıtarak ve detaylandırarak yazmıştır. Anlamı genişletirken manzumenin daha iyi anlaşılması için sıkça tasvire başvurduğu görülmektedir. Bu yöntemle aslında kendini ve kaleminin gücünü de kanıtlama yoluna gitmiştir.

Tahminin anlam, ses, vezin ve kafiyesine bakıldığı zaman Nâbî'nin zemin metne pek çok hususta sadık kaldığını görmekteyiz. Nâbî de Hâfız'ın gazelinde olduğu gibi Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün kalıbıyla tahmisini kaleme almıştır. Ancak bazı bentlerde ilk tef'ilenin “Fâ'ilâtün”, son tef'ilenin ise “Fa'lün” şeklinde değiştirilerek kullanılmasının Nâbî'nin tahmisine canlılık ve akıcılık getirdiği de görülmektedir. Zemin şiirde kullanılan kafiye-i mürdefe ise tahminin ilk bendinde görülmektedir.

³ “Güzel söz ustası Nâbî, bu gazelinin, Sâ'ib'in şiirinden üstün olmasa da ondan aşağı da olmadığını bilir.” (Ördek, 2012: 60).

Nâbî'nin Tahmisi ⁴	Hâfız'ın Gazelinden Alıntılanan Beyitler
1. "Haste bûdem ki 'ilâc ez-nesemâtem dâdend Beste bûdem ki hâlâş ez-hefêvâtem dâdend Teşne bûdem kadeh ez-Nîl u Fırâtem dâdend Düş vaqt-i seher ez-guşşa necâtem dâdend V'ân-der-ân zulmet-i şeb âb-ı hayâtem dâdend " ⁵	1.Beyit "Düş vaqt-i seher ez-guşşa necâtem dâdend V'ân-der-ân zulmet-i şeb âb-ı hayâtem dâdend" (Kanar, 2011: 444)
2. "Çe dem-i 'ıyş u şafâ bûd çe vaqt-i tarabî Ki şod âlûde-i gülhand ebed piste lebî Yâftem çeşme-i ümmîd be-vefî-i talebî Çe mübârek seherî bûd u çe ferhunde şebî Ân Şeb-i Qadr ki in tâze Berâtem dâdend " ⁶	3.Beyit "Çe mübârek seherî bûd u çe ferhunde şebî Ân Şeb-i Qadr ki in tâze Berâtem dâdend" (Kanar, 2011: 444)
3. "În çe gülhâ-st ki şâh-ı nefesem engîzed În çe hurmâ-st ki ez-nahl-i kalem ber-hîzed În çe aczâ-st ki pervîzen-i tab' em peyzed În heme şehd u şeker kez kalemem mî-rîzed Ecr-i şabrî-st kez'ân şâh-ı nebâtem dâdend " ⁷	7.Beyit "În heme şehd u şeker kez kalemem ⁸ mî-rîzed Ecr-i şabrî-st kez'ân şâh-ı nebâtem dâdend" (Kanar, 2011: 444)
4. "Dîdem ez-çehre-i maşşûd be-şehrâh-ı talab Çidem ez-gönçe-i ümmîd be-gülzâr-ı edeb Yâftem kâm-ı dil ez-bî-meded-i renc u te'eb Men eger kâmvrevâ geştem u hoş-dîl çe 'aceb Müstehaq bûdem u inhâ be-zekâtem dâdend " ⁹	5.Beyit "Men eger kâmvrevâ geştem u hoş-dîl çe 'aceb Müstehaq bûdem u inhâ be-zekâtem dâdend" (Kanar, 2011: 444)
5. "Heme Nâbî eşer-i terbiyet-i pîrân bûd Heme te 'şîr-i nazar-bağşî-i dervîşân bûd Ez- eşerhâ-yı kilîd-i nazar-ı merdân bûd Himmet-i Hâfîz u enfâs-ı seher-hîzân bûd	8.Beyit "Himmet-i Hâfîz u enfâs-ı seher-hîzân bûd Ki zi-bende-i gam-ı eyyâm necâtem dâdend" (Kanar, 2011: 444)

⁴ Tahmislerin koyu gösterilen bölümleri zemin şiirlerde yer alan beyitlerdir.

⁵ "Hastaydım hoş kokulu, etkili ilaç verdiler. Bağlıydım hatalarımdan kurtardılar. Susamıştım Nil ve Fırat'tan bir kadeh su verdiler. Dün, seher vakti beni hüzünden kurtardılar (ve) o gecenin karanlığında bana ab-ı hayatı sundular." (Ördek, 2012: 80).

⁶ "Öyle bir sefa ve eğlence anı, öyle bir neşe ve sevinç vaktiydi ki dudaklarım sonsuza dek gülecek. Arzu ettiğim umut pınarını buldum. Ne kadar mübarek bir seher ve ne kadar kutlu bir geceydi. O Kadir Gecesi'nde bu taze Berat'ı sundular." (Ördek, 2012: 80).

⁷ "Bunlar nasıl (hoş kokulu) güllerdir ki kokuları dallardan gelir. Bunlar nasıl hurmadır ki (o küçük) hurma dalından, fidanından yetişir. Kendimi neden bu kadar aciz hissediyorum? Oysa bunca şeker ve bal benim kalemimden akıyor. Bana bu sabrın mükâfatı olarak o şeker dalından sundular." (Ördek, 2012: 80).

⁸ Bazı nüsha ve baskılarda "suhenem" şeklinde geçmektedir.

⁹ "Yürümek istediğim, bu esas yolda amacımın (o güzel) çehresini gördüm. Edep gülistanından, umut goncasını kopardım. Belasız, dertsiz ve güzel talihli oldum. Ben eğer muradıma erdiysem, bu şaşırtıcı bir durum değildir. Hak etmişim, bunları zekâtim olarak sundular." (Ördek, 2012: 80).

*Ki zi-bende-i ğam-ı eyyām necātem dāvend*¹⁰
(Ördek, 2012: 151-152)

Nâbî'nin, Mevlânâ'nın gazeline yazdığı "O, güneşten bir parça ki ondan başka cenneti aydınlatan yok. O, hazineden bir parça ki kerem iksirinden başka dumanı yok. O, Nuh ki gemisinde fırtınadan eser yok. O, sultan ki onda davul ve bayraktan yana bir istek yok. Delirdim, deliye kalem işlemez." dediği tahmisinde ise zemin şiirin tek sayılı beyitlerini tercih ederek birinci, üçüncü, beşinci beyitlerini kullanmış ve yine bire bir alıntı yapmadığı beyitleri farklı sözcüklerle tahmisin geneline anlamı detaylandırarak yaymıştır. Tahmiste zemin metni doğrudan yorumlama söz konusu değildir. Daha çok detaylandırmadan söz edilebilir.

Nâbî, 4 ve 5. bentlerde Mevlâna'nın gazeline yer alan fakat doğrudan alıntılanmadığı beyitlerin özüne sadık kalmakla birlikte tamamen kendi cümleleriyle yeniden yazmıştır. Nâbî'nin kendi eklediği mısralarda Mevlânâ'nın söylemine nazaran daha soyut ifadeler tercih ettiği görülmektedir. Bu durumun da Mevlânâ'nın yazdığı manzumenin, tasavvufî bir manzume olmasından kaynaklandığı düşünülebilir. Nâbî, anlam, ses, üslup, vezin ve kafiye açısından zemin şiirle bağlantısını koparmamıştır. Mevlânâ'nın gazeli ve Nâbî'nin tahmisi Mef'ûlü / Mefâ'ilü / Mefâ'ilü / Fe'ûlün kalıbıyla kaleme alınmıştır. Zemin şiirde görülen kafiye-i mücerrede, tahmisin ilk bendinde de görülmektedir.

Nâbî'nin Tahmisi	Mevlânâ'nın Gazelinden Alıntılanan Beyitler
1. "Zân mihr ki cüz ü çemen efrüz arem nîst Zân genc ki düdî be-cüz iksîr-i kerem nîst Zân Nüh ki der-keştî-i ü bād-ı dijem nîst Zân şâh ki ü rā heves-i tabl u 'alem nîst Dîvâne şodem ber-ser-i dîvâne kalem nîst" ¹¹	1.Beyit "Zân şâh ki ü rā heves-i tabl u 'alem nîst Dîvâne şodem ber-ser-i dîvâne kalem nîst" (Mevlana, 2002: 313)
2. "Hestî-i tu hestî-st ki hestîş ne ân-est Çün sâye vü çün 'aks-i hayâl-est ü gümân-est İnhâ heme nîz er çe ki ez-lem' a-i şân-est Pîş-i ü 'adem şü ki 'adem ma'den-i cân-est	3.Beyit "Pîş-i ü 'adem şü ki 'adem ma'den-i cân-est Ammâ ne-çünin cân ki be-cüz guşsa vü ğam nîst" (Mevlana, 2002: 313)

¹⁰ "Ey Nâbî, her şey ariflerin terbiyesinin tesiriydi. Bütün etki ariflerin dikkatindendi. Önemli kişilerin eserlerindendi. Hâfız'ın himmeti ve seher vakti ibadet edenlerin nefesleri sayesinde beni dünyanın acısından kurtardılar." (Ördek, 2012: 80).

¹¹ "O, güneşten bir parça ki ondan başka cenneti aydınlatan yok. O, hazineden bir parça ki kerem iksirinden başka dumanı yok. O, Nuh ki gemisinde fırtınadan eser yok. O, sultan ki onda davul ve bayraktan yana bir istek yok. Delirdim, deliye kalem işlemez." (Ördek, 2012: 78).

<i>Ammâ ne-çünin cân ki be-cüz guşşa vü gam nîst</i> ¹²	
3. “ <i>În âb turâ ez-ğodî-i vehm kuned ferd Ez-câme-i çerkin hayâlât kuned cerd Ez-çehre-i nâşüste-i dil şüste kuned gerd În cüy kuned garğ u liken ne-kuşed merd K'in âb-ı hayât-est be-cüz luţf u kerem nîst</i> ” ¹³	5. <u>Beyit</u> “ <i>În cüy kuned garğ u liken ne-kuşed merd K'in âb-ı hayât-est be-cüz luţf u kerem nîst</i> ” (Mevlana, 2002: 313)
4. “ <i>Her tohum ki mehvâr ne-şevd bâr ne-bâşed Yem nâ-şode kaţre dürr-i şevvâr ne-bâşed Der-cüy-i beķâ mevce-i âzâr ne-bâşed În cüy heme gül buved u hâr ne-bâşed Zân rû ki der-in râh gül u hâr be-hem nîst</i> ” ¹⁴	
5. “ <i>Nâbî çe had-i tu-st şoden zemzeme pîrâ Câyî ki şevd nağme serâ Hazret-i Mollâ Zân piş ki bigâne der-in râh nehed pâ Şemsü'l-Hak-ı Tebrîz bi-yâ zûd me-gû lâ Zîrâ ki cevâb-ı ni'et-i lâ vü ne'am nîst</i> ” ¹⁵ (Ördek, 2012, 148-149)	

Nâbî'nin, Sâ'ib-i Tebrizî'ye yazdığı, ilâhî aşk ve mânâdan söz ettiği tahmiste ise şair, zemin şiirdeki birinci, ikinci, dördüncü sonra üçüncü ve altıncı beyitlerin üzerine üçer mısra ekleyerek manzumesini oluşturmuştur. Nâbî, bu tahmisinde de zemin şiirde söz edilen yaratıcının yüceliğini ve ilâhî aşkı farklı sözcüklerle ifade etmiş fakat anlamdan uzaklaşmamıştır. Beyitleri yeniden ele alarak başka bir katmanı oluşturmuştur. Yeni oluşturulan manzume eski şiirden izler taşımaya devam etmektedir. Nâbî'nin anlamı detaylandırarak genişlettiği görülmektedir. Anlama bağlı kalarak sadece detaylandırma yoluna gitmiştir. Sâ'ib'in tasavvufî gazelinde gördüğümüz soyut tasvirlerin Nâbî'nin tahmisinde de devam ettirdiği görülmektedir.

¹² “*Senin varlığın varlıktır, onun varlığı ise onun değildir. Gölge gibi, resim gibi hayalde ve düştür. Bütün bunlar yücelik mertebesidir. O'nun huzurunda hiç ol ki hiç olmak hayatın hazinesidir ama öyle bir hayat ki keder ve üzüntüden başka bir şey değildir.*” (Ördek, 2012: 78).

¹³ “*Bu su seni kibirden kurtarır, kirlî hayallerden arındırır, kalbinin tozunu yıkar. Bu ırmak batırır ama yiğit olanı öldürmez. Çünkü bu su hayat suyudur. Lütuf ve keremden başka bir şey değildir.*” (Ördek, 2012: 78).

¹⁴ “*Her tohum toprağa girmezse meyve olmaz. Damla denize düşmezse eşsiz inci olmaz. Bu hayat ırmağında tehlikeli dalga olmaz. Bu ırmak tamamen gül, (burada) diken olmaz. Ondandır ki bu yolda gül ve diken bir (bir arada) olmaz.*” (Ördek, 2012: 78).

¹⁵ “*Ey Nâbî (değerli söz) söylemek mükemmeldir. Hz. Molla sözünü, nağmesini söylediğinde hangi yabancı bu yola girmek ister? Ey Tebrizli Şems'ül-Hak gel, hemen hayır deme. Çünkü nimetin cevabı, evet ve hayır olmaz.*” (Ördek, 2012: 78).

Aruz vezni hususunda ise Sâ'ib'in gazeli ve Nâbî'nin tahmisi Mef'ûlü / Mefâ'ilü / Mefâ'ilü / Fe'ûlün kalıbıyla kaleme alınmıştır. Zemin şiirde görülen kafiye-i mücerrede, tahmisin ilk bendinde de hemen göze çarpmaktadır.

Nâbî'nin Tahmisi	Sâ'ib-i Tebrizî'nin Gazelinden Alıntılanan Beyitler
1. “Bâğî ki bahâr-ı dü serâ zir-i per-i ü-st Cüyî ki çemen-zâr-ı beğâ sebz ü ter-i ü-st Gencî ki ğmâ-yı ebedî naqş zer-i ü-st ‘Aşk-est ki iksîr-i beğâ hâk-i der-i ü-st Ez-her dü cihân sîr şoden mâ hazır-ı ü-st ” ¹⁶	<u>1.Beyit</u> “Aşk-est ki iksîr-i beğâ hâk-i der-i ü-st Ez-her dü cihân sîr şoden mâ hazır-ı ü-st” (Sâ'ib-i Tebrizî, 1345:143)
2. “Ân şâhid-i ma' nî ki ne ân-est ü ne in-est Der-meşreb-i taḥkîk hem ân-est ü hemîn-est Bâ-ânkî ne güncîde-i eflâk ü zemîn-est Her çend ki der-raḥne-i dil-güşe nişîn-est Gerdün yeki ez-ḥalka be-güşân-ı der-i ü-st ” ¹⁷	<u>2.Beyit</u> “Her çend ki der-raḥne-i dil-güşe nişîn-est Gerdün yeki ez-ḥalka be-güşân-ı der-i ü-st” (Sâ'ib-i Tebrizî, 1345:143)
3. “Her merd ki ber-gird-i ser-i derd ne-gerded Der-dîde-i şâhib-nazarân merd ne-gerded Bî-terk-i cihân cân zi-keder cerd ne-gerded Bî-‘aşk-ı dil ez-her dü cihân serd ne-gerded În feyz zi-te ‘şîr nesîm-i seher-i ü-st ” ¹⁸	<u>4.Beyit</u> “Bî-‘aşk-ı dil ez-her dü cihân serd ne-gerded În feyz zi-te ‘şîr nesîm-i seher-i ü-st” (Sâ'ib-i Tebrizî, 1345:143)
4. “Ez-her ki çeşî râyîḥa-i lezzet-i yârî Ez-her ki bi-yâbî revîş-i mîhr güzârî Ez-âteş-i her dil ki bi-bînî tu şerârî Ez-sîne-i her kes şinevî nâle vü zârî Ez-ḥîş burûn âyî ki âvâz der-i ü-st ” ¹⁹	<u>3.Beyit</u> “Ez-sîne-i her kes şinevî nâle vü zârî Ez-ḥîş burûn âyî ki âvâz der-i ü-st” (Sâ'ib-i Tebrizî, 1345:143)

¹⁶ “O, bağ ki iki dünyanın baharı onun yaprağı altındadır. O, ırmak ki bekâ çimeni onun sayesinde taze ve canlıdır. O, hazîne ki ondaki altının nakışı ebedi zenginliktir. O, aşk ki ölümsüzlük iksiri onun kapısında topraktır. Her iki dünyadan doymak ona hazır olmaktır.” (Ördek, 2012: 90).

¹⁷ “O mânâ güzeli ki ne odur ne de budur. Hakikat meşrebinde hem odur hem de budur. Gökte ve yerde yeri olmaz. Her ne kadar kalbimizin köşesinde olsa da, felek onun kulağında halkası olanlardan (kölelerinden) biridir.” (Ördek, 2012: 90).

¹⁸ “Her kim bu yolda kağa yormazsa (dert peşinde koşmazsa), bilginlerin (nazar ehli) gözünde adam sayılmaz, dünya işlerinden vazgeçmeden hüzünden, kederden kurtulamaz, aşksız gönül her iki dünyadan vazgeçemez, bu feyiz onun seher vakti esintisinin etkisindedir.” (Ördek, 2012: 90).

¹⁹ “Her kimden yardım tadını alıyorsan, her kimden muhabbet buluyorsan, hangi kalbin ateşinden bir ışık, bir kıvılcım görüyorsan, her kimin sinesinden ah ve figan duyuyorsan, kendine gel. Çünkü bunlar O'nun kapısının sesidir.” (Ördek, 2012: 90).

<p>5. “Nâbî me-deh ez-dest ber-âverde-i ħod-râ Be’spâr be-naġġâş serâ perde-i ħod-râ Beyhûde me-yefşân be-hevâ kerde-i ħod-râ Şâ’ib ħaber-i Yûsuf-ı güm-kerde-i ħod-râ Ez-bî-ħaberî pors ki şâhib ħaber-i ũ-st”²⁰ (Ördek, 2012, 165-166)</p>	<p>6.Beyit “Şâ’ib ħaber-i Yûsuf-ı güm-kerde-i ħod-râ Ez-bî-ħaberî pors ki şâhib ħaber-i ũ-st” (Sâ’ib-i Tebrizî, 1345:143)</p>
--	--

Nâbî, “Muhammes gazelin yüzünü allandırır. Güzellik kitabına değer getirir. İsfahan’a varınca Sâ’ib’in ruhu tazelenir. Bu gülistanında biri servi gibi yükselir ki “onun gülistanında” ölçülü söz söyleyen biri var.” dediği tahmisini ise Sâ’ib-i Tebrizî’nin gazeline yazmıştır. Bu tahmiste şair, zemin şiirin birinci beytini tahmisin ilk bendinde doğrudan alıntılanmış, diğer dört bendi oluştururken birebir alıntı yapmamıştır. E. J. Gibb, “Osmanlı Şiiri Tarihine Giriş” adlı eserinde bu durumu şu şekilde açıklamaktadır; “Tahmisin bir başka ve biraz daha sade bir nevî vardır ki, burada şair muhammesi bütün bir gazelin üzerine değil, fakat tek bir beytin üzerine kurar.” diyerek bu tahmis oluşturma biçiminin tahmisin sade ve basit bir şekli olduğunu vurgulamaktadır (Köksal, 1999: 92). Bu tanım doğrultusunda Nâbî’nin yazdığı bu tahmisin, sade tahmis türüne örnek olduğunu söylemek mümkündür.

Ayrıca E. J. Gibb, tahmisi yapılacak şiir eğer bir gazelse tahmisin bentleri gazelin beyitleri sayısınca olmalı demiştir (Çavuşoğlu 1999: 75). Fakat burada Nâbî’nin, sekiz beyitlik gazel karşısında beş bentlik bir tahmis oluşturduğunu görmekteyiz. Zemin şiirde pek çok tasvir bulunmaktadır. Nâbî’nin tahmisinde ise bu tasvirleri daha da detaylandırarak Fars diline, mazmunlarına ve soyut düşünce dünyasına hakimiyeti konusunda kendi yeteneğini göstermeye çalıştığını söyleyebiliriz.

Sâ’ib’in gazeli ve Nâbî’nin tahmisi Mefâ’lün / Mefâ’lün / Mefâ’lün / Mefâ’lün kalıbıyla kaleme alınmıştır. Zemin metinde görülen kafiye-i mürdefe, tahmiste de görülmektedir.

Nâbî’nin Tahmisi	Sâ’ib-i Tebrizî’nin Gazelinden Alıntılanan Beyitler
<p>1. “Kucâ vârestegî der-küy-ı ‘aşġ u der-beyâbâneş Ki dâm u dâne bâşed ħalka-i çeşm-i gazâlâneş Şikâr endâz-ı şühî k’ez ser-i nâz-est peykâneş Çegüne cân bored şayd ez-kemîn-i çeşm-i fütâneş Ki ġirâter buved ez-ħün nâ-ħaġġ tiġ-i müjgâneş”²¹</p>	<p>1.Beyit “Çegüne cân bored şayd ez-kemîn çeşm-i fütâneş Ki ġirâter buved ez-ħün nâ-ħaġġ tiġ-i müjgâneş” (Sâ’ib-i Tebrizî, G. 4949)</p>

²⁰ “Ey Nâbî, elde ettiklerini elden bırakma. Perdenin bütün ahengini ressama bırak. Yaptıklarını yele savurma. Ey Sâ’ib, kayıp olan Yusuf’un haberini, bir habersizden sor. Çünkü O, haber sahibidir. (Ördek, 2012: 90).

2. “Dilem der-gülşeni zâred ki feryâd ez-bahâr âred Ne ez-rehmi zi-rüy-ı nâz-ı hâreş kes niyâz âred Zi-şâh-ı kâmeteş gül-gonçehâ-yi nâz mi-bâred Güleş bâr-ı nesim-i şubh-gâhî ber-ne-mî-dâred Nefes düzdîde ‘İsî mi-kuned seyr-i gülistâneş” ²²	
3. “Be-güş-ı cân şenîdem nâm-ı ü çün ebr-i giryânem Be-çerş-m-i dil be-rüyeş gâyibâne mest ü hayrânem Ne-dîde ‘ârîzeş bâzîçe-i feryâd u efğânem ‘İyâr-ı şevk-ı bülbül-râ ne-mî-dânem hemîn dânem Ki âteş zir-i pâ dâred gül ez-şevk-ı girîbâneş” ²³	
4. “Be-gülgeşt-i çemen ez-rüy-i nâz er kad ber- engîzed Revân-ı morde cânân çün nihâl ez-hâk ber-hîzed Be-ser pervîzen-i çarh ârd sân seyyâre mi-bîzed Dil-i ‘âşık çün berg-i hazân ber-hâk mi-rîzed Be-her cânib ki mâ ‘il mi-şevved serv-i hürâmâneş” ²⁴	
5. “Muhammes Nâbiyâ rüy-ı gâzel-râ gâze mi-gerded Kitâb-ı hüsn-râ târ-ı suhen şîrâze mi-gerded Resed ger der-Şifâhân ruh-ı Şâ‘ib tâze mi-gerded Der-în bustân-râ servi bülend âvâze mi-gerded Ki bâşed hem-çü Şâ‘ib nağme sencî der-gülistâneş” ²⁵ (Ördek, 2012, 167-168)	

Nâbî, “Ey sevgüli, senin o lal gibi güzel dudakların, ağızların mührüdür. Ey sevgüli, senin o kirpiklerin hüznüleri kırar, defeder. Ey sevgüli, garipler geceden sabaha kadar kapındadır.” mısralarıyla başladığı tahmisini Câmî’nin gazeline

²¹ “Aşk sokağında ve çölde ondan (onun aşkıdan) kurtuluş yok. Onun ceylan gözü tuzak ve yemdir. O öyle bir avcı ki attığı ok kirpiğinin nazındandır. Onun fetan gözünün tuzağından av nasıl kurtulur? Çünkü onun ok gibi kirpikleri haksız yere kan dökmede çok daha keskindir.” (Ördek, 2012: 91).

²² “Gönlüm o gülistan da ağlar, bahardan dolayı feryat eder. Ne o dikenle ne de nazıyla kimseyi rahatsız etmez. Boyunun dallarından naz tomurcukları yağıyor. Gül kokusu, seher esintisinden etkilenmez. Çünkü bu gülistan bir miktar İsâ’nın nefesinden almış.” (Ördek, 2012: 91).

²³ “Adını can kulağıyla duydum, dinledim ve bulut gibi ağılıyorum. Gönül gözüyle onun yüzüne gıyabında hayran ve sarhoşum. Yüzünü görmediğim zaman feryat ve figan içindeyim. Bülbülün şevkini bilemem ama bunu bilirim ki gül onun sesinden yanıp tutuşuyor.” (Ördek, 2012: 91).

²⁴ “Yeşilliklerde eğer nazla salınırsa ölenlerin ruhları fidan gibi topraktan kalkar. Gökten un gibi yıldız yağar. Her nereye sevgilinin servi gibi boyu yönelse aşkın kalbi sonbaharda dökülen yaprak gibi düşer.” (Ördek, 2012: 91).

²⁵ “Ey Nâbî, muhammes gazelin yüzünü allandırır. Güzellik kitabına değer getirir. İsfahan’a varınca Sâ‘ib’in ruhu tazelenir. Bu gülistanda biri servi gibi yükselir ki “onun gülistanında” ölçülü söz söyleyen birisi var.” (Ördek, 2012: 91).

yazmıştır. Bu tahmiste zemin şiirin birinci, ikinci, beşinci, altıncı ve yedinci beyitlerinin kullanıldığı görülmektedir. Bu tahmisinde Nâbî, diğer pek çok tahmisinden farklı olarak zemin şiirin sadece tek sayılı beyitlerini ya da sadece ilk beytini değil gazelin hem tek sayılı hem de çift sayılı beyitlerini kullanmıştır. Tahmisini yazarken zemin metnin tamamına yakınından faydalanmıştır. Anlam olarak birebir olmamakla birlikte zemin metne çoğunlukla bağlı kaldığını söylemek mümkündür. Zemin şiirdeki anlamı detaylandırma yoluna gitmiştir. Ancak bunu yaparken zemin metinde somut olan ifadeleri daha soyut ifadelerle dile getirmiştir. Bu durum Nâbî'nin yine Fars diline ve Farsça şiirin soyut düşünce dünyasına hakimiyetini göstermek adına başvurduğu yollardan biri olarak düşünülebilir.

Câmî'nin gazeli ve Nâbî'nin tahmisi Mef'ûlü / Mefâ'ilü / Mefâ'ilü / Fe'ülün kalıbıyla kaleme alınmıştır. Zemin metinde kullanılan kafiye-i mücerrede, tahmisin ilk bendinde görülmektedir.

Nâbî'nin Tahmisi	Câmî'nin Gazelinden Alıntılanan Beyitler
1. “ <i>Ey hâtem-i la‘lîn lebet mühr-i dehenhâ Ey şâne-i müjgân-ı tu ğam-ğâr şikenhâ Ey şâm ğarîbân-ı deret şubh va‘tanhâ Ey borde ruhet revnağ-i gülhâ vü semenhâ Dâred dehen-i teng-i tu der-ğonçe dehenhâ</i> ” ²⁶	<u>1.Beyit</u> “ <i>Ey borde ruhet revnağ-i gülhâ vü semenhâ Dâred dehen-i teng-i tu der-ğonçe dehenhâ</i> ” ²⁷ (Câmî, Ty.: 151a)
2. “ <i>Telhâbe-i mey tab‘-ı merâ hiç ne-yâzerd Der-dest eger üfted keşem ez-şâf u eger dord Ammâ ki ne bâ-la‘l-i tu mâned ne-tevân ğord Ger serv ne bâ-ğadd-i tu mâned ne-tevân bord Çün âb be-zincir merâ süy-ı çemenhâ</i> ” ²⁸	<u>2.Beyit</u> “ <i>Ger serv ne bâ-ğadd-i tu mâned ne-tevân bord Çün âb be-zincir merâ süy-ı çemenhâ</i> ” (Câmî, Ty.: 151b)
3. “ <i>Tâ sâhte üstâd-ı kader menzil-i mâ-râ Be’srişte zi-âb-ı çeh-i Yûsuf gil-i mâ-râ Ger dest-i ‘inâyet ne-kuşed maħmil-i mâ-râ Müşkil ki buved rûy-ı ğalâş-ı dil-i mâ-râ Ez-zülf-i tu bâ-în heme ğemhâ vü şikenhâ</i> ” ²⁹	<u>5.Beyit</u> “ <i>Müşkil ki buved rûy-ı ğalâş-ı dil-i mâ-râ Ez-zülf-i tu bâ-în heme ğemhâ vü şikenhâ</i> ” (Câmî, Ty.: 151b)

²⁶ “Ey sevgili, senin o lal gibi güzel dudakların, ağızların mührüdür. Ey sevgili, senin o kirpiklerin hüznüleri kırar, defeder. Ey sevgili, garipler geceden sabaha kadar kapındadır. Ey sevgili, senin o yanağın güller ve yaseminler gibi parlaktır, aydınlıktır. Senin o dar, küçük ağız, ağızların en goncasıdır, küçüğüdür.” (Ördek, 2012: 82).

²⁷ Bazı baskı ve nüshalarda bu sözcük “suhen” şeklindedir.

²⁸ “Şarabın acılığı içimi hiç rahatsız etmedi. saf ya da tortu elime geçerse içerim ama o, senin lâlün gibi değil, içilemez. Servi seninle boy gösteremez. Yeşilliklere doğru gideceğim zaman su bize zincir vuramaz.” (Ördek, 2012: 82).

<p>4. “<i>Dilbestegî-i ‘aql zi-âzâdî-i ‘aşk-est</i> <i>Şādābî-i ‘uşşāk zi-nāşādî-i ‘aşk-est</i> <i>Bāzîçe-i in şîve-rā üstādî-i ‘aşk-est</i> <i>Bā-lezzet-i āvāregî-i vādî-i ‘aşk-est</i> <i>Ġurbet-zedegān-ra ne-buved meyl-i vaţanhā</i>”³⁰</p>	<p><u>6.Beyit</u> “<i>Bā-lezzet-i āvāregî-i vādî-i ‘aşk-est</i> <i>Ġurbet-zedegān-ra ne-buved meyl-i vaţanhā</i>” (Câmî, Ty.: 151b)</p>
<p>5. “<i>Nâbî ki be-cevlāngēh-i endîşe Furs rāned</i> <i>Der-bāğ-ı suhen tohm-ı hayālāt bi-feşāned</i> <i>Her çend ki der-medresehā rāz sebağ ħāned</i> <i>Çün ħāme be-vaşf ħat-ı tu ħuşk-ı fūrū māned</i> <i>Cāmî ki şod engüşt nümā der-heme fenhā</i>”³¹ (Ördek, 2012, 154-155)</p>	<p><u>7.Beyit</u> “<i>Çün ħāme be-vaşf ħat-ı tu ħuşk-ı fūrū māned</i> <i>Cāmî ki şod engüşt nümā der-heme fenhā</i>” (Câmî, Ty.: 151b)</p>

Nâbî, yaratıcının yüceliğinden ve teslimiyetten söz ettiği tahmisini de Nazîrî’nin “*încā-st*” redifli gazeline yazmıştır. Bu tahmiste şairin, zemin şiirin birinci, ikinci, üçüncü, beşinci ve dokuzuncu beyitlerini birebir alıntıldığını ve tahminin genelinde de zemin şiirden uzaklaşmadığını görüyoruz. Ancak zemin şiirdeki soyut ifadeleri, Nâbî’nin somutlaştırarak daha anlaşılır hale getirmeye çalıştığı görülmektedir. Bağlamdan kopmadan anlamı detaylandırmaya çalışmıştır.

Aruz veznine bakıldığı zaman zemin şiirin ve tahminin Mefâ’ilün / Fe’ilâtün / Mefâ’ilün / Fe’ilün kalıbıyla kaleme alındığı görülmektedir. Nâzîrî’nin gazeline kullandığı kafiye-i mücerrede, tahminin ilk bendinde de kullanılmıştır.

Nâbî’nin Tahmisi	Nazîrî’nin Gazelinden Alıntılanan Beyitler
<p>1. “<i>Be-fârğ-ı nîk u bed üftāde-i cefā încā-st</i> <i>Be-ğayd-ı zehr ü şeker geşte-i ‘inā încā-st</i> <i>Be-fîkr-i ħār u gül ālūde-i ‘amā încā-st</i> <i>Ĥarîf-i dordî vü şāfî ney-i ħaţā încā-st</i> <i>Temîz nā-ğoş u ħoş mî-kunî belā încā-st</i>”³²</p>	<p><u>1.Beyit</u> “<i>Ĥarîf-i dordî vü şāfî ney-i ħaţā încā-st</i> <i>Temîz nā-ğoş u ħoş mî-kunî belā încā-st</i>” (Nazîrî, G. 76)</p>

²⁹ “Kader ustası menzilimizi hazırlayıp bizim çamurumuzu, Yusuf’un kuyusunun suyundan yaratmıştır. Eğer bize teveccüh etmezse, ihsan göstermezse senin bu kıvrak, dalgali saçlarından kalbimizin kurtuluşu zordur.” (Ördek, 2012: 82).

³⁰ “Aklın bağlılığı, aşkın hürriyetindedir. Aşıkların canlılığı, mutluluğu aşkın zorluklarından ve mutsuzluklarından. Bu oyuncak gibi olan yolda aşk ustası olmak gerek. Aşk vadisinde avare olmanın keyfiyle (yaşamak gerek). Çünkü avarelerin ev ve vatan hevesi yoktur.” (Ördek, 2012: 82).

³¹ “Ey Fars düşünce dünyasına yol açan Nâbî, söz gülistanına hayal tohumları saçtın. Her ne kadar sır okulunda önde olsa da senin vasıflarını yazmakta kalem kuru kalsa da Câmî de bu yolda (bütün ilimlerde) parmakla gösterilir.” (Ördek, 2012: 82).

2. “Dil-est ānki zi-eflāk u hāk mustağnī-st Ser-i ber-ez heme bālā-yi šāh lem-yezeli-st Be-kā’ ināt cüz ü hāmīl-i emānet kī-st Be-ğayr-ı dil heme naqş u nigār bī-ma’ nī-st Hemīn varaq ki siyeh geşte müdde’ ā incā-st”³³	2.Beyit “Be-ğayr-ı dil heme naqş u nigār bī-ma’ nī-st Hemīn varaq ki siyeh geşte müdde’ ā incā-st” (Nazîrî, G. 76)
3. “Be-şevk-ı in ki şevd dāmğāh bāl u perem Feted be-bāğ-ı cemāleş gehī ki reh-güzerem Pered be-gird-i nihāleş kebüter-i nazerem Zi-farq tā be-ka-dem her kucā ki mī-nigerem Kirişme dāmen-i dil mī-kuşed ki cā incā-st”³⁴	3.Beyit “Zi-farq tā be-ka-dem her kucā ki mī-nigerem Kirişme dāmen-i dil mī-kuşed ki cā incā-st” (Nazîrî, G. 76)
4. “Eger be-yekdiğer ez-ğüsñ ü ‘aşq ülfet hest Meyāne-i men ü tu irtibāt-ı rağbet hest Ne-mī-şevd reh-i dil beste tā ki şoğbet hest Be-dil zi-dil güzeri hest tā muğabbet hest Reh-i çemen ne-tevān best tā şabā incā-st”³⁵	5.Beyit “Be-dil zi-dil güzeri hest tā muğabbet hest Reh-i çemen ne-tevān best tā şabā incā-st” (Nazîrî, G. 76)
5. “Hamüş bāş u suhen-i Nābiyā dırāz me-keş Begir dāmen-i teslim ü kayd-ı nāz me-keş Be-deh ‘inān zi-kef ü renc-i türktāz me-keş Zi-küy-ı ‘acz Nazîrî ser-i niyāz me-keş Zi-her rehî ki der āyend intihā incā-st”³⁶ (Ördek, 2012, 169-170)	9.Beyit “Zi-küy-ı ‘acz Nazîrî ser-i niyāz me-keş Zi-her rehî ki der āyend intihā incā-st” (Nazîrî, G. 76)

Nâbî, “Göz onu görmeye kâfi değildir. O, binlercesinin kalbini yakıyor. O, kendini beğenmiş kimseye rağbet etmez. Ey Meylî utançtan dolayı seni kemendinde tutamadı. Kemendin kısılalığını bahane etti.” dediği tahmisini de Meylî’nin sevgiliden çokça şikayet ettiği gazeline yazmıştır. Bu tahmiste Nâbî, birinci, dördüncü, ikinci ve beşinci beyitleri birebir alıntılanmış ve birebir alıntı

³² “İyi ile kötüyü ayırıyorsun, sıkıntı buradadır. Zehir ile şekeri fark ediyorsun, zahmet buradadır. Gül ile diken düşünüyorsun, körlük buradadır. Şarabın tortusu ile safının ehli değilsin, hata buradadır. Hoş ve nahoşun ayırımını yapıyorsun, bela buradadır.” (Ördek, 2012: 93).

³³ “Gönül, gökyüzüne de yeryüzüne de ihtiyacı olmayandır. Herkesten üstün ve ölümsüz olan Allah’tır. Cihanda ondan (gönülden) başka emanet yükünü taşıyan kimdir? Gönülden başka bütün nakışlar mânâsızdır. Gönül sayfası kararınca iddia da buradadır.” (Ördek, 2012: 93).

³⁴ “Bu istekle onun tuzağına kanat açsam. Geçerken cemal bağına görsem. Güvercin bakışım onun fidan boyu etrafında dolaşsa. Baştan aşağı nereye baksam, gönül diyor ki aranan yer burasıdır.” (Ördek, 2012: 93).

³⁵ “Eğer birbirimize karşı aşktan ve güzellikten yana bir dostluk varsa, seninle benim aramda bir irtibat vardır. Sohbet varsa kalbin yolu kapanmaz. Muhabbet varsa kalpten kalbe geçiş vardır. Saba rüzgârı burada varsa çimenliğin (yeşillik) yolu kapatılmaz.” (Ördek, 2012: 93).

³⁶ “Ey Nâbî, sus ve sözünü uzatma. Haydi, teslim ol ve naz derdini çekme. Bu baskının verdiği sıkıntıdan vazgeçme. Ey Nazîrî, acizlik sokağında duadan vazgeçme. Hangi kapıdan gelirlerse gelsinler, son (kapı) burasıdır.” (Ördek, 2012: 93).

yapmadan kaleme aldığı ikinci bendi kendi sözcükleriyle yeniden kurmuştur. Meylî sevgilin tasvirini, sevgiliye sitemini, şikayetini maddi ve somut nesnelere üzerinden ifade ederken Nâbî, zemin şiirin anlam dünyasından uzaklaşmamış fakat yine soyut tasvirleri ve cümleleri kullanmayı tercih etmiştir.

Aruz veznine bakıldığı zaman ise zemin şiirin ve tahminin Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün kalıbıyla kaleme alındığı görülmektedir. Meylî'nin gazelinde kullandığı kafiye-i mücerrede, tahminin ilk bendinde de kullanılmıştır.

Nâbî'nin Tahmisi	Meylî'nin Gazelinden Alıntılanan Beyitler
1. "Şod yâr-ı dîgerân u haţâ-râ bahâne sâht Nüşîd mey be-ğayr u devâ-râ bahâne sâht Ez-mâ gurîht hemreh-i mâ-râ bahâne sâht Ġâfil be-men resîd vefâ-râ bahâne sâht Efkende ser be-pîş u hayâ-râ bahâne sâht " ³⁷	1.Beyit "Ġâfil be-men resîd vefâ-râ bahâne sâht Efkende ser be-pîş u hayâ-râ bahâne sâht" (Meylî, G. 51)
2. "Merdânegî-st çille-i 'aşk-ı sitemgerân Her bû'l-heves ne-mî hûred in sâgar gerân Her kes ne-mî-keşed sitem u nâz-ı mehveşân Zâhid ne-dâşt tâb cefâ-yı perî ruhân Küncî nişest u ters-i hudâ-râ bahâne sâht" ³⁸	
3. "Ân kî-st ki çü men ne-şod âvâre-i ruheş Çün men hezâr dil şode bî-çâre-i ruheş Kes bü-yı dil ne-yâft zi-gülpâre-i ruheş Reftem be-mescid ez-pey-i nezzâre-i ruheş Desteş be-rû girift u du'â-râ bahâne sâht " ³⁹	4.Beyit "Reftem be-mescid ez-pey-i nezzâre-i ruheş Desteş be-rû girift u du'â-râ bahâne sâht" (Meylî, G. 51)
4. "Nâzeş çü hûsn-i ü ki nevânüv füzün şevd Her nâz-ı ü be-nâz-ı dîger rehnümün şevd Çendân sitem kuned ki dilem pür zi-hün şevd Ez-bezm tâ âmeden-i men birün şevd Berhâst germ ü dâden-i câ-râ bahâne sâht " ⁴⁰	2.Beyit "Ez-bezm tâ âmeden-i men birün şevd Berhâst germ ü dâden-i câ-râ bahâne sâht" (Meylî, G. 51)

³⁷ "Başkalarına yar oldu, yanlışı bahane etti. Başkasıyla şarap içti, devayı bahane etti. Bizden kaçtı, bizim yoldaşlığımızı, dostluğumuzu bahane etti. Gafîl bana geldi, vefayı bahane etti. Başına eğikti, utanmayı, hayâyı bahane etti." (Ördek, 2012: 95).

³⁸ "Zalimlerin aşk çilesini çekmek, yiğütlüktür. Her heveskâr bu şaraptan içemez. Ay yüzlülerin kahrını kimse çekmez. Zahidin, güzellerin cefasına tahammülü yok. Kenarda oturdu, Allah korkusunu bahane etti." (Ördek, 2012: 95).

³⁹ "O ki benim gibi yüzünün avaresi olmadı. Benim gibi binlercesi ona âşık (ama) kimse aşkından nasib almadı. Yüzünü görmek için camiye gittim. Elini yüzüne götürdü, duayı bahane etti." (Ördek, 2012: 95).

<p>5. “Nâbî zi-behr-i çeşm bedân serv-i ser bülehd Süzed dil-i hezâr ciger h̄âre çün sipend Rağbet be-kes ne-mî-kuned ân şūh-ı hod pesend Meylî turâ zi-neng ne-yâvered der-kemend Kütâhi-i kemend-i belâ-râ bahâne sâht”⁴¹ (Ördek, 2012, 172-173)</p>	<p><u>5. Beyit</u> “Meylî turâ zi-neng ne-yâvered der-kemend Kütâhi-i kemend-i belâ-râ bahâne sâht” (Meylî, G. 51)</p>
---	--

SONUÇ

Bu çalışmada Nâbî'nin Farsça Divânçesi'nde yer alan yirmi tahmisten yedi tanesi incelenmiştir. Bunlar, Mevlânâ, Hâfız, Câmî, Sâ'ib-i Tebrîzî, Nazîrî ve Meylî'nin gazellerine yazılmış olan tahmislerdir. Çalışmada Sâ'ib-i Tebrîzî'ye yazılan iki tahmise yer verilmiştir. Bu çalışmada, hem Nâbî'nin tahmislerine hem de zemin şiirlere yer verilerek tahmisler, zemin şiirlerin şekil ve muhteva özellikleri üzerinden kıyaslama yapmak suretiyle değerlendirilmeye ve incelenmeye çalışılmıştır.

Nâbî, tahmislerini yazarken genellikle zemin şiirdeki tek sayılı beyitleri tercih etmiştir. Nâbî'nin tahmislerinde görülen bu üslup özelliği oldukça ilgi çekicidir. Ayrıca inceleme kısmında bahsettiğimiz gibi şair tahmislerini yazarken zemin şiirden anlam, ses ve ahenk açısından uzaklaşmamıştır. Şairin yeniden inşa ettiği metin eski metnin izlerini taşımaya devam etmektedir. Sadece kendine has üslubuyla şiiri yeniden yazma, anlamı detaylandırma ve zemin şiiri daha anlaşılır kılma yoluna gitmiştir. Ancak bunu yaparken çoğu zaman zemin şiire nazaran daha soyut ifadeleri tercih etmiştir. Nâbî'nin bu üslubu ve anlatım şeklini tercih etmekteki amacının Fars diline, mazmunlarına ve soyut düşünce dünyasına hakimiyetini ve bu konudaki yeteneğini göstermek adına olduğu düşünülebilir.

Ayrıca Nâbî'nin, tahmislerini kaleme alırken daha hareketli, akıcı, anlatımı sade ve tasvirleri bol olan zemin şiirleri seçtiği dikkat çekmektedir. Böylece Nâbî, zemin metinde verilen anlamın üzerine daha kolay bir şekilde çıkmayı hedeflemiş olabilir. Bu şekilde, Mevlânâ, Hâfız, Câmî ve Sâ'ib-i Tebrîzî gibi önemli isimler karşısında kendi kaleminin gücünü daha kolay ortaya koymaya çalışmış olabilir. Zemin şiirden aldığı çeşniyle kendi lezzetli yemeğini oluşturma yoluna gitmiştir. Nâbî, pek çok manzumesinde olduğu gibi

⁴⁰ “Onun güzelliği gibi nazı da devamlı artıyor, onun her bir nazı başka bir naza yol gösteriyor, o kadar sitem eder ki kalbim kanla dolar, ben ona doğru yöneldiğim için meclisten çıktı, aceleyle kalktı ve yer vermeyi bahane etti.” (Ördek, 2012: 95).

⁴¹ “Ey Nâbî, göz onu görmeye kâfi değildir, binlercesinin kalbini yakıyor, o kendini beğenmiş, kimseye rağbet etmez, ey Meylî, utançtan dolayı seni kemendinde tutamadı, kemendin kısılgını bahane etti.” (Ördek, 2012: 95).

tahmislerinde de anlamın duygu dünyasından ziyade düşünce dünyasıyla ilgilenmiştir. Hikemî tarzın getirdiği etkiyle birlikte düşünceye dayalı hikmetli sözleriyle manzumelerini süslemiştir.

Nâbî'nin yazdığı manzumelerin, kendisine örnek aldığı, düşüncelerinden ve şiirlerinden etkilendiği, Farsça şiirler kaleme alan şairlerle karşılaştırmalı bir metin analizinin yapılması ya da başka bir deyişle bir tür metinlerarası okuma Nâbî'nin üslubunun tam olarak anlaşılması için oldukça önemlidir.

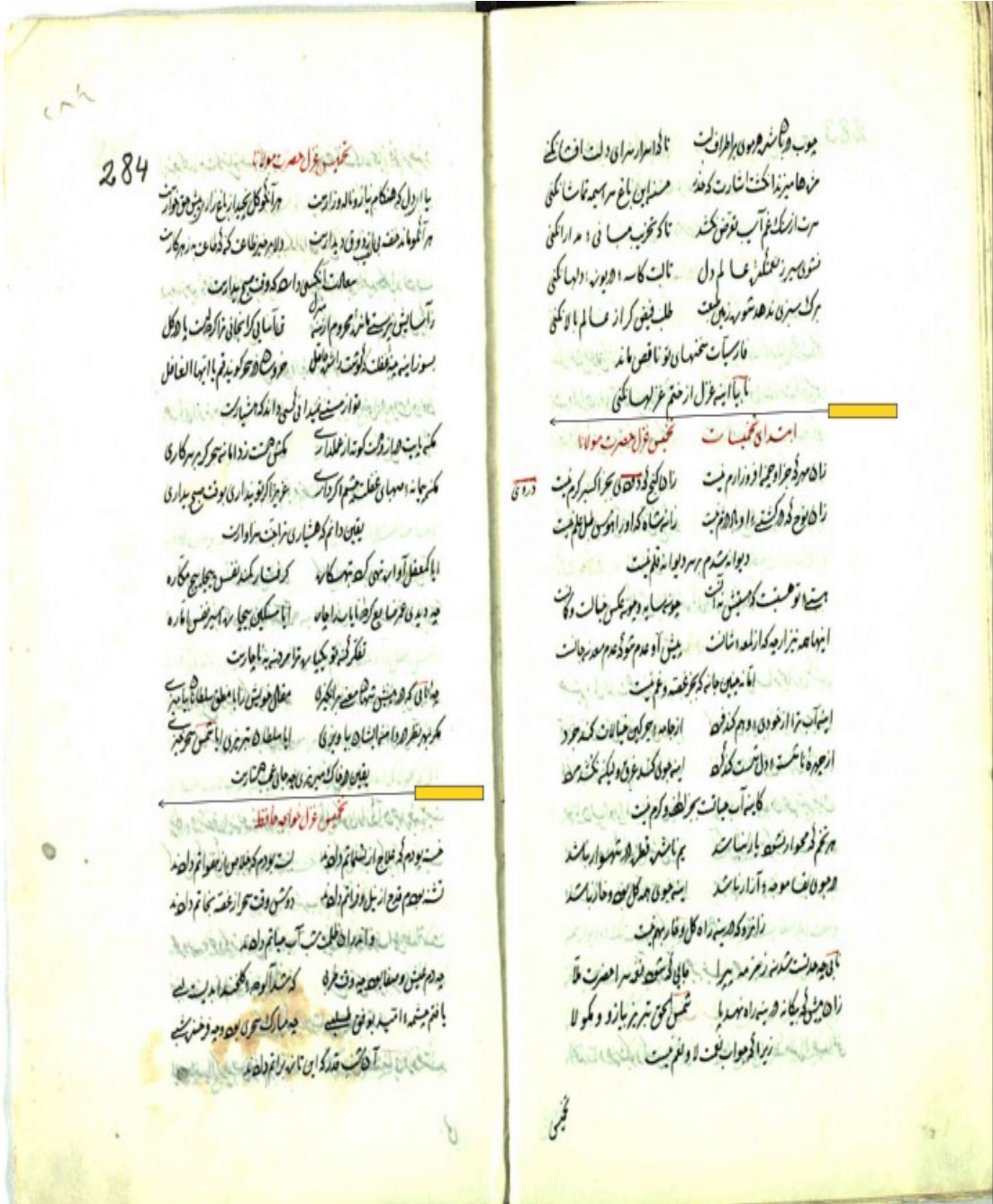
KAYNAKÇA

- AÇA, Mehmet; Kocakaplan, İsa; vd. (2011). *Başlangıçtan Günümüze Türk Edebiyatında Tür ve Şekil Bilgisi*, İstanbul: Kesit Yay.
- AKTULUM, Kubilay (2011). *Metinlerarasılık / Göstergelerarasılık*, Ankara: Kanguru Yay.
- AKTULUM, Kubilay (2014). *Metinlerarası İlişkiler*. Ankara: Öteki Yayınevi.
- CENGİZ, H. Erdoğan (1986). *Türk Dili. Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*. Sayı: 415-416-417, Temmuz-Ağustos-Eylül, Ankara: TDK Yay.
- ÇİÇEKLER, Mustafa (2006). “Nazire (*Fars Edebiyatı*)”, *DİA İslâm Ansiklopedisi*, C. 32, s.s. 458.
- GİBB, E. J. W. (1999). *Osmanlı Şiir Tarihi*, (Çev. Ali Çavuşoğlu), Ankara: Akçağ Yay.
- GİBB, E. J. W. (1999). *Osmanlı Şiiri Tarihine Giriş*, (Çev. A. Cüneyd Köksal), İstanbul: Köksal Yay.
- IRKILATA, Mehmet (2007). *Nazire Geleneği İçerisinde Kerem Kasideleri*, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- İSEN, Mustafa (1997). *Ötelerden Bir Ses Divan Edebiyatı ve Balkanlarda Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler*, Ankara: Akçağ Yay.
- KANAR, Mehmet (2011). *Hafız Divanı*, C.1, İstanbul: Ayrıntı Yay.
- KÖKSAL, Fatih (2006). “Nazire (*Türk Edebiyatı*)”, *DİA İslâm Ansiklopedisi*, C. 32, s.s. 456-458.
- KÜHÎ, Emir Firûz (1345). *Divan-ı Sâ'ib*, Milli Eserler Derneği Yay.
- KURNAZ, Cemal (2007). *Osmanlı Şair Okulu*, Ankara: Birleşik Yay.
- KURNAZ, Cemal, H. Çeltik (2010). *Divan Şiiri Şekil Bilgisi*, Ankara: H Yay.
- Mevlânâ Celâleddîn (2002). *Divân-ı Şems-i Tebrîzî*, Nashre Namak.
- Meylî (Ty.). “*Divan-ı Meylî*”, <https://ganjoor.net/meyli/divan/ghazal/sh51>, [Erişim Tarihi 30.07.2024].
- Molla Câmî (Ty.) “*Divân-ı Câmî*”, <https://archive.org/details/DivanEJamiManuscript/page/n151/mode/2up>, [Erişim Tarihi: 28.07.2024].

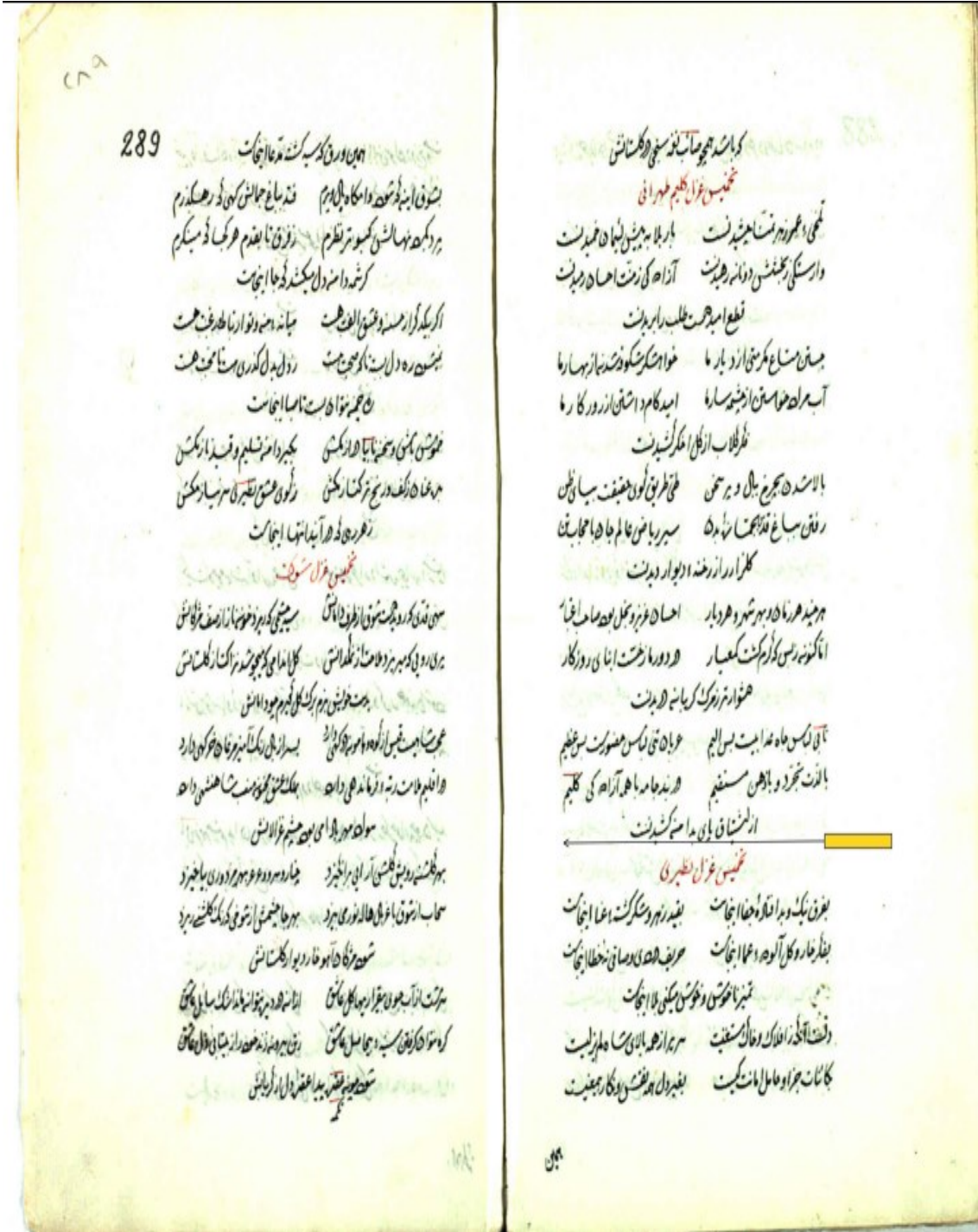
- Nazîrî-i Nişâbûrî (Ty.). “*Divan-ı Nazîrî*”, <https://ganjoor.net/naziri/divan/ghazal/sh76>, [Erişim Tarihi 30.07.2024].
- ÖRDEK, Şerife (2012). *Nâbî'nin Farsça Divânçesi İnceleme-Türkçeye Çeviri-Tenkitledi Metin*, Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Üniversitesi, Nevşehir.
- Sâ'ib-i Tebrîzî (Ty.) “*Divan-ı Sâ'ib*”, <https://ganjoor.net/saeb/divan-saeb/ghazalkasa/sh4949>, [Erişim Tarihi 30.07.2024].
- ŞAHİNKAYA, Şebnem Şerife. “*Farsça Dîvânçe (Nâbî)*”, <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/farsca-divance-nabi-yusuf-nabi-efendi>, [Erişim Tarihi: 31 Temmuz 2024].
- TOLASA, Harun (1983). *Sehî, Lâtîfî, Âşık Çelebi Tezkirelerine Göre 16. Yy.'da Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi I*, İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay.
- YAVUZ, Kemal (2013). “Türk Şiirinde Nazire”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*. C. 10, Sayı: 10, s.s. 359-424.

EKLER

Ek 1- Nâbî'nin Mevlânâ ve Hâfız'ın Gazellerine Yazdığı Tahmisler

Ek 4- Nâbî'nin Nazîrî'nin Gazeline Yazdığı Tahmis

289

هین وری کسبکته دعا ایجات
 بسوقی ایندونه و امکا الایم قند ماغ حمالین کوی دره کدم
 بزدلکه نهماش کسبوتر نظم زرق تا قدم هر کس کسبکم
 کشته دامن دل بکنده اوج ایجات
 اگر سیکه ارامسده قشوق لوت قش بیانه ایندونه اراما طرفت
 بیسته ره دل است کسبوت رول بد لکدری است تا قش
 دن حجه نوا است تا ای ایجات
 غموشن کسب و سینه نایا هر کس کسب کسب و سینه نایا هر کس
 هر غنا کف و سحر کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب
 ز غموشن کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب

تخمین غزل سوزگ

سوقی کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب
 کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب
 کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب
 کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب
 کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب
 کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب
 کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب
 کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب

کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب

تخمین غزل کلیم طهرانی

تخمین غزل کلیم طهرانی
 غموشن کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب
 و اسکی کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب
 قطع امید کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب
 بیست سماع کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب
 آب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب
 طرلاب از کل کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب

بالاسته کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب
 رفیق سماع کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب
 کلزار از غموشن کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب

هر چند هر ماه و هر شهر و هر دیار احسان غموشن کسب کسب
 آنکس کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب
 غموشن کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب

تای کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب
 بالنت کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب
 از کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب

تخمین غزل نظیری

تخمین غزل نظیری
 لغز بک و دانه اوج ایجات بقدر هر و سکر کسب کسب ایجات
 بنظر غموشن کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب
 غموشن کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب
 دست کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب
 کاتات کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب کسب

Ek 5- Nâbi'nin Meylî'nin Gazeline Yazdığı Tahmis

